

Fondi tal-UE
għal Malta
2014-2020

MINISTERU GHALL-FAMILJA,
DRITTIJET TAT-TFAL U SOLIDARJETÀ SOĊJALI

SEGRETARJAT PARLAMENTARI
GHALL-FONDI EWROPEJ U DJALOGU SOĊJALI

Kif tieħu ħsieb flusek jekk id-dħul tal-familja huwa baxx

www.gemma.gov.mt

KNOW. PLAN. ACT.

Dwar il-kampanja edukattiva finanzjarja **Gemma**

Din hija inizjattiva kofinanzjata mill-Kummissjoni Ewropea u l-Ministeru għall-Familja, Drittijiet tat-Tfal u Solidarjetà Soċjali permezz tal-Fond Soċjali Ewropew. L-għan tal-kampanja edukattiva finanzjarja huwa li teduka gruppi vulnerabbli differenti f' Malta dwar kif jieħdu ī-sieb flushom u l-irtirar tagħhom. Il-website tagħna hija gemma.gov.mt u hija mfassla b'mod li tgħinek tagħmel deċiżjonijiet intelligenti dwar il-finanzi personali tiegħek. Toffrilek calculators u suġġerimenti prattiċi dwar mistoqsijiet li jista' jkollok dwar il-flus u l-irtirar. Żurna fuq: www.gemma.gov.mt.

Hu ī-sieb flusek int stess

Iċ-ċekk mhux qed iservik sal-paga jew il-pensjoni li jmiss? Mhux qed jirnexxilek tlaħhaq mal-kontijiet li trid tkallas? Trid li ma tibqax hekk? Taf x'inhi s-soluzzjoni? Hu ī-sieb flusek int stess! Trid tkun taf kif? Tista' tagħmel dan billi:

- iżżomm rekord tal-ispejjeż ta' kuljum;
- iżżomm bilanč bejn il-flus li jidħlu u l-flus li joħorġu;
- tagħmel lista tal-ispejjeż skont l-importanza tagħhom.

Tixtieq tkun taf kif tonfoq flusek aħjar? Żur il-website www.gemma.gov.mt/blog/managing-your-money għal suġġerimenti sempliċi dwar kif tista' ġġemma'

**SUĞGERIMENT
PRATTIKU**

A ŻOMM REKORD TAL-ISPEJJEŻ TA' KULJUM

Ħafna drabi mhumien l-affarijiet li jiswew ħafna li jgħibuk fl-inkwiet imma l-affarijiet żgħar ta' kuljum li ftit ftit u kollha flimkien jiswew aktar. Kemm-il darba ġbidt €25 mill-ATM jew mill-bank u fl-aħħar tal-ġurnata jkollok tgħid: 'Ma baqaghli xejn! Fejn marru?'

Importanti li żżomm rekord ta' fejn qed imorru flusek. Meta tagħmel hekk ma jfissirx li tkun qed tiġġiduka lilek innifsek; tkun biss qed issir taf aħjar lilek innifsek, u ssir taf ukoll x'għandek bżonn u x'tixtieq. Aktar ma tagħti kas tal-mod kif qed tonfoq flusek kuljum aktar tista' tagħmel għażiż li tajbin dwar x'tagħmel bihom. L-aħjar mod biex jirnexxilek tagħmel dan hu billi jkollok 'djarju tal-ispejjeż'. Jekk għandek smartphone, tista' tniżżeż il-budget mobile app tagħna u timla l-koloni tal-infiq. Din teħodlok biss ftit minuti, jekk tagħmilha kuljum.

B ŻÖMM BILANČ BEJN IL-FLUS LI JIDĦLU U L-FLUS LI JOHORĞU

Taf fejn qed imorru flusek kull xahar? Taf, pereżempju, kemm qed tonfoq għand tal-grocer, fid-divertiment, servizzi bħad-dawl, l-ilma, it-telefon, eċċ.? L-aħjar mod kif iżżomm kontroll fuq il-flus tal-familja hu billi tagħmel budget. Tagħmel budget ifisser li:

- ikollok čans inqas li tispicċċa bid-dejn;
- ikun hemm inqas probabbiltà li tingqabad bla flus jekk jitfaċċaw xi spejjeż mhux mistennija;
- il-banek iqisuk bħala persuna li kapaċi tonora l-obbligi tiegħek;
- l-applikazzjoni tiegħek biex tieħu loan tkun aċċettata aktar malajr;
- tkun kapaċi tinduna b'okkażjonijiet fejn tista' 'ġġemma';
- tkun f'qagħda tajba biex iġġemma' għal vaganza, karozza ġdidha, eċċ.

Jekk hu possibbli, ħeġġeġ lill-membri kollha tal-familja biex iżommu mal-budget. Oqogħdu ftit bilqiegħda flimkien u aghħmlu pjan li tistgħu iż-żgħiex. Araw kemm għandkom flus x'jintefqu u ftieħmu bejnietkom kemm se tieħdu kull wieħed.

Jekk qed tonfoq inqas minn kemm qed iddaħħal - tajjeb ħafna, prosit! Jekk qed tonfoq aktar milli ddaħħal - mela allura trid tara x'tagħmel. Dan jista' jkun xi haġa sempliċi bħal li tiddeċċiedi li l-lunch tibda tlestih id-dar minnflokk tixxtri minn barra, jew twaqqaf il-membership fil-gym speċjalment jekk m'intix tattendi. Min-naħha l-oħra, jekk ma tagħmel xejn, u xahar wara ieħor tibqa' tonfoq aktar milli ddaħħal, tkun qed tirriskja li tispicċċa tiddejjen. Żomm dan f'moħħok: id-dejn faċċli tidħol fi, imma diffiċċli toħroġ minnu.

Niżżeż il-mobile app tagħna dwar il-Budget minn: www.gemma.gov.mt/downloadable-budget-planner/. Din l-app tagħmil lekk ħafna mix-xogħol hi. Ma jkollokx għalfejn toqghod tagħmel ħafna kalkoli: kulma jkollok bżonn tagħmel hu li ddaħħal l-ammont tad-dħul fix-xahar u l-ispejjeż ta' kuljum tal-familja, skont il-budget li tkunu għamiltu flimkien.

C AGĦMEL LISTA TAL-ISPEJJEŻ SKONT L-IMPORTANZA TAGħHOM

Allura xi trid tagħmel biex issib bilanč bejn kemm tonfoq u kemm iġġemma? It-tweġiba hi sempliċi ħafna: kun żgur li l-flus tonfoqhom fuq dak li hu neċċesarju imma tnaqqas l-ispejjeż fuq dak li tista' tgħaddi mingħajru. Taf x'inhi d-differenza bejn dak li hu verament bżonnjuż u dak li forsi trid imma li tista' tgħaddi mingħajru?

Dak li għandek bżonn:

Dak li trid:

bżonnijiet bažiċi, dak li għandek bżonn biex tghix	għaġla liet dwar l-istil ta' hajja; dak li trid imma li tista' tgħaddi mingħajru
Kera	Tiekol barra kuljum
Loan tad-dar	Tistieden lill-ħbieb id-dar għandek kuljum
Dawl	Ħwejjieġ tad-ditta
Gass	L-äħħar mobile phone
Edukazzjoni (kotba, stationery, eċċ.)	L-äħħar kompjuter
Mediċini	Luminati
Ħwejjieġ	Ġugarelli għaljin

Wara li tagħmel il-budget, ipprova ara fejn tista' tnaqqas l-ispejjeż u tiffranka l-flus. Biex tagħmel dan, l-ewwel iffoka fuq l-aktar affarrijiet importanti fil-budget tiegħek - il-bżonnijiet bažiċi tiegħek. Imbagħad, ara ffit liema huma dawk l-affarrijiet li trid jew tixtieq imma li tista' tgħaddi mingħajrhom. Staqsi lilek innifsek x'tista' taqta' barra jew tnaqqas? Int u tagħmel il-budget tal-familja, ipprova agħmel xi miri, pereżempju:

Mira: innaqqas id-dejn biex

Mira: inwarrab xi flus biex

Nissetilja l-bilanč li hemm fil-credit card.	Ngħin lil binti/ibni għax dalwaqt jiżżewġu
Inżid fil-ħlasijiet biex naqta' l-loan tad-dar jew tal-karozza biex nissetiljaha qabel u hekk niffranka mill-imghax.	Ngħin lil binti/ibni ha jsiefru biex ikomplu jistudjaw.

Jekk spičċajt bid-dejn, tippruvax issolvih billi tissellef, speċjalment minn persuni li jsellfu b'imgħax għoli (użura). Jekk id-dejn mhux qed jippermettilek thallas il-loan tad-dar, tkellem mal-bank dwar kif se thallasha lura u biex jaġħtuk pariri dwar il-finanzi tiegħek. Fitteż għajjnuna mill-kappillan tal-parroċċa tiegħek jew minn xi persuna li tista' tafda u li tixtieqleq il-ġid.

Tista' wkoll tavviċċina lil Caritas Malta billi ċċempel 2590 6600 jew tmur 5, Triq l-Iljun, Floriana.

**SUGGERIMENT
PRATTIKU**

Kif tista' tonfoq inqas fis-supermarket? Agħmel lista ta' dak li se tixtri. Jekk is-supermarket għandu loyalty card, hu ħsieb li jkollok waħda. Hu l-lista' miegħek u ixtri biss dak li jkun hemm fil-lista. Flus miegħek hu biss bejn wieħed u ieħor kemm se jkollok bżonn - ħalli l-cards warajk id-dar. Fittex fejn ikun hemm is-sales.

SUĞGERIMENT
PRATTIKU

Affarijjiet oħra dwar il-flus li għandek tikkunsidra

1 OHLOQ FOND GHAL ŻMIEN IL-MALTEMP

Nissuġġerulek biex int u tfassal il-budget tiegħek, tieħu ħsieb li ġġemma xi ħaġa tal-flus biex issibhom lesti fi żmien il-maltemp. Spejjeż mħux mistennija se jinqalgħu żgur: mar il-geyser, il-clutch tal-karozza jrid jinbidel, eċċ. Dawn id-‘diżzastr’ fil-familja spiss jinqalgħu meta tkun xott milli-flus, u jistgħu jħarbtulek il-finanzi tiegħek. L-aħjar mod biex ikollok dan il-fond hu billi tiftaħ kont tal-bank separat. Kun żgur li ma' kull paga li tirċievi jkollok standing order biex tittrasferixxi awtomatikament ammont ta' flus kull xahar f'dan. Dan il-fond tibda tarah jiżdied u jikber xahar wara ieħor. Maž-żmien se jagħmllek differenza kbira, u dejjem tista' tużażah f'każ ta' bżonn.

2 ID-DĦUL TIEGħEK

Kun żgur li fil-paga qed tithallas l-ammont li suppost tingħata. Biex tkun żgur, ikkuntattja lid-Dipartiment għall-Impjieg u r-Relazzjonijiet Industrijali, 121, Triq Melita, il-Belt Valletta; Tel: 21224245/6; email: info.dier@gov.mt

3 IL-KONTRIBUZZJONI TAS-SIGURTÀ SOĊJALI MħALLSA MILL-EMPLOYER TIEGħEK

Kun żgur li l-kontribuzzjoni tas-sigurtà soċjali li għandha titħallas mill-employer tiegħek fil-fatt qiegħda titħallas u li l-ammont li qed jithħallas huwa kemm suppost. Biex tkun čert, uža dan il-calculator: www.cfr.gov.mt/en/inlandrevenue/personaltax/SSC1-2018.aspx jew ikkuntattja lid-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali fuq Freephone 153.

4 ŻID ID-DĦUL TIEGħEK

Fid-dinja tal-lum, it-tagħrif li wieħed ikollu għandu ħajja qasira: bla ma tinduna, issib li t-tagħrif li tkun akkwistajt maż-żmien ma jkunx għadu up-to-date. Min-naħa l-oħra, ftakar li t-tagħrif huwa mitqlu deheb - aktar ma għandek tagħrif u aktar ma tirċievi taħriġ, aktar tkabbar iċ-ċans li ssib impjieg b'paga tajba. Fil-website www.jobsplus.gov.mt/training-opportunities issib lista ta' opportunitajiet ta' taħriġ ipprovduti minn Jobsplus.

Tista' wkoll tara l-kurrikulu offrut mill-MCAST, li tista' taċċessah minn din il-website: www.mcast.edu.mt/rfm/source/Prospectus/Prospectus_2018/index.html#p=1

5 BENEFIČĊJI TAS-SIGURTÀ SOĊJALI APPLIKABBLI

Avolja tkun impjegat u tkun qed tirċievi l-paga, xorta waħda tista' tkun tikkwalifika għal xi beneficiċju fix-xahar jew xi beneficiċju ta' darba. Ikkuntattja l-uffiċċju distrettwali tad-Dipartiment tas-Sigurtà Soċjali billi tagħżel mill-indirrizzi li jidhru f'din website: <https://socialsecurity.gov.mt/en/about-us/Pages/District-Offices-.aspx> jew ibgħat email iid-Dipartiment fuq: social.security@gov.mt jew Freephone 153.

6 IL-CARITAS

Dwar problemi ta' djun, speċjalment self bl-użura, ikkuntattja l-Caritas Malta fuq 2590 6600 jew tmur 5, Triq l-Iljun, Floriana, jew bl-email: info@caritasmalta.org. L-uffiċċji tal-Caritas jiftħu tnax-il siegħa kuljum mit-Tnejn sal-Ğimġha bejn it-8:00am u t-8:00pm.

7 IL-KUMMISSJONI GHAD-DRITTIXIET TA' PERSUNI B'DIŻABBILTÀ (CRPD)

Jekk int persuna b'diżabbiltà jew għandek membru tal-familja li hu persuna b'diżabbiltà, iċčekkja jekk tikkwalifikax għall-istatus ta' persuna b'diżabbiltà mas-CRPD. Persuni rikonoxxuti uffiċċjalment bħala persuni b'diżabbiltà jistgħu japplikaw għall-Karta Ewropea tad-Diżabilità, li tintitolak għal diversi beneficiċji u skonti.

Aġħmel kuntatt mal-Kummissjoni ghad-Drittixiет ta' Persuni b'Diżabilità, G5 Office, Triq Psaila, Birkirkara, Tel: 22267600, SMS biss: 79788555. Email: helpdesk@crpd.org.mt; website: <http://crpd.org.mt/contact-page>. F'Għawdex, l-uffiċċju tas-CRPD qiegħed fl-Iskola Primarja ta' Ta' Sannat, Triq Ta' Sannat, Ta' Sannat. Tel: 21556002.

8 HOUSING SOĆJALI GHAL PERSUNI BI DĦUL BAXX

Jekk id-diffikultajiet finanzjarji li għandek huma minħabba l-kera jew il-propjetà, tista' tapplika għall-housing soċjali. Għal aktar informazzjoni: Awtorità tad-Djar, 22, Triq Pietro Floriani, il-Furjana FRN 1060; telefon: 22991000; email: customer.care.ha@ha.gov.mt; Website: <https://housingauthority.gov.mt/en/Pages/Schemes/all-application-forms.aspx>

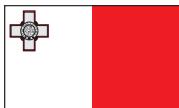
9 AČĊESS GHAL AVUKAT

Jekk għandek bżonn avukat minħabba xi kwistjoni li qed twasslek f'diffikultajiet finanzjarji, imma ma għandekx mezzi biżżejjed biex tħallas avukat tal-għażla tiegħek, tista' tapplika għal avukat ipprovdut mill-Aġenzija Ghajjnuna Legali (Legal Aid). Tista' tkun suġġett għal test tal-mezzi. Għal aktar informazzjoni: Ghajjnuna Legali Malta, Château de la Ville, 21, Triq I-Arċisqof, il-Belt Valletta; telefon: 2567 4330; email: info.legalaidmalta@gov.mt; website: <https://justice.gov.mt/en/LegalAidMalta/Pages/home.aspx>

Għandek xi mistoqsija għal GEMMA?
Iktbilna fuq **gemma@gov.mt**

Għal aktar informazzjoni żur
www.gemma.gov.mt

Programm Operattiv II – Fondi Strutturali
u ta' Investiment Ewropej 2014-2020
Rata ta' ko-finanzjament: 80% Fondi
mill-Unjoni Ewropea; 20% Fondi Nazzjonali

